

Министерство образования Республики Беларусь

Учреждение образования

«Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка»

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Материалы II Международной студенческой научно-практической конференции

(в рамках Международного форума «Студенческая наука – инновационный потенциал будущего»)

г. Минск, 19 апреля 2018 г.

*Научное электронное издание
локального распространения*

Минск
БГПУ
2018

ISBN 978-985-541-517-7

© Оформление. БГПУ, 2018

УДК 373.3
ББК 74.24
С568

Редакционная коллегия:

Жданович Н. В. (отв. ред.), кандидат филологических наук, доцент, декан факультета начального образования БГПУ;
Азарко О. В., кандидат филологических наук, доцент, заместитель декана факультета начального образования БГПУ по учебной работе;
Сорока О. Г., кандидат педагогических наук, доцент, заместитель декана факультета начального образования БГПУ по научной работе;
Василевская Е. С., кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры белорусского и русского языкознания БГПУ;
Качан О. Г., кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры белорусского и русского языкознания БГПУ;
Баранова Л. И., кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики и психологии начального образования БГПУ

С568 **Современные** тенденции развития начального образования: материалы II Междунар. студ. науч.-теор. конф., г. Минск, 18 апреля 2018 г. / Бел. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол.: Н. В. Жданович (отв. ред.) [и др.]. — Минск : БГПУ, 2018. — 224 с.

ISBN 978-985-541-515-7.

В сборнике представлены результаты исследований студентов, отражающие актуальные вопросы педагогики и психологии начального образования, методик преподавания учебных предметов в начальной школе.

Адресуется преподавателям, аспирантам, студентам и всем, кто интересуется проблемами педагогики, психологии младшего школьного возраста и методик преподавания в начальной школе.

Минимальные системные требования:
Операционная система Windows 98 и выше
Процессор Pentium III, RAM 32 Mb (ОЗУ), HDD 250 Mb
Видеоадаптер с разрешением 800×600, 256-цветов,
32 Mb видеопамяти, DVD-ROM, мышь

Программное обеспечение: Adobe Acrobat Reader

Ответственный за выпуск *О. Г. Сорока*
Техническое редактирование и компьютерная верстка *А. А. Покало*
Дизайн обложки *Е. С. Выдрицкой*

Дата подписания к использованию 03.10.18. 2,06 Mb. Тираж 5 электрон. экз. Заказ 621.

Издатель и полиграфическое исполнение: учреждение образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка».

Свидетельство о государственной регистрации издателя печатных изданий № 1/236 от 24.03.14.
ЛП № 02330/448 от 18.12.13. Ул. Советская, 18, 220030, Минск.

© Оформление. БГПУ, 2018

ЗАЙМАЛЬНЫ МАТЭРЫЯЛ ЯК СРОДАК РАЗВІЦЦЯ ПАЗНАВАЛЬНАЙ АКТЫЎНАСЦІ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ

Д. В. Квецень

ENTERTAINING MATERIAL AS A MEANS OF DEVELOPING COGNITIVE ACTIVITY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

D. Kvetsen

БДПУ (Мінск)

Нав. кір. – В.Г. Качан, канд. філал. навук, дацэнт

У дадзеным артыкуле ставіцца задача разгледзець найбольш эфектыўныя шляхі выкарыстання займальнага матэрыялу на ўроках беларускай мовы ў пачатковых класах. Раскрыта сутнасць паняцця «займальны матэрыял», ахарактарызаваны найбольш эфектыўныя прыёмы выкарыстання займальнага матэрыялу, раскрыта яго роля ў развіцці пазнавальнай цікавасці малодшых школьнікаў.

Ключавыя словы: займальны матэрыял, пазнавальная цікавасць.

This article aims to consider the most effective ways of using entertaining material in the lessons of the Russian language in primary school. The essence of the concept of «entertaining material» is revealed, the most effective methods of using entertaining material are characterized, its role in the development of cognitive interest of younger students is revealed.

Keywords: entertaining material, cognitive interest.

Настаўніку малодшых класаў важна навучыць дзяцей любіць, ведаць і шанаваць мову свайго народа, умець дасканала валодаць ёю. Пospех у значнай ступені залежыць ад выбару настаўнікам апраўданых прыёмаў, з дапамогай якіх засваенне тэрэтычнага матэрыялу будзе ажыццяўляцца ў больш даступнай, цікавай і займальнай форме. Эфектыўнасць навучання беларускай мове ў пачатковых класах шмат у чым залежыць і ад таго, наколькі грунтоўна прадумана сістэма яе вывучэння. Выклікаць цікавасць да вывучэння роднай мовы, а значыць, дасягнуць поспехаў у яе авалодванні дапаможа выкрыстанне на ўроках беларускай мовы ў пачатковых класах займальнага матэрыялу. Займальны матэрыял – гэта сукупнасць нестандартных прыёмаў, якія абуджаюць ўвагу навучэнцаў, гэта сродак прыцягнення цікавасці да прадмета і працэсу навучання. Адною з мэт навучання беларускай мове на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі – далучэнне іх праз мову да культурных традыцый беларускага народа [2]. Забаўляючы-пацешкі, лічылкі, прыказкі і прымаўкі, загадкі, жарты, гульні і г. д. як жанры вуснай народнай творчасці, дапоўненыя разнастайнымі заданнямі, ствараюць вялікія магчымасці для правядзення эфектыўнай работы на ўроках беларускай мовы. Прычым гэтыя сродкі займальнасці нясуць значную выхаваўчую функцыю.

Здаўна першыя рухі дзяцей суправаджаюць песенькамі-пацешкамі, забаўлянкамі. Іх спяваюць пры гульні з пальчыкамі («Сарока-варона»), з ручкамі («Ладачкі-ладкі»), з ножкамі («Кую-кую ножку») [1, с. 39]. На ўроках навучання грамаце такі від займальнага матэрыялу варта выкарыстоўваць пры вывучэнні асобных гукаў, падзелу слоў на склады. Напрыклад, вывучаць шыпячыя і свісцячыя, звонкія і глухія гукі дапаможа тэкст забаўлянкі-пацешкі «У куце сядзіць мядзведзь»:

У куце сядзіць мядзведзь,
Хустку вышывае,
А лісічка-невялічка
Хатку прыбірае.
А каток пячэ аладкі,
Масла падлівае.
Мышанятка жвава, гладка
Катку памагае.

З лічылкамі як малым жанрам вуснай народнай творчасці вучні таксама знаёмы змалку. Лічылкі дапамагаюць ім палічыцца, размеркаваць ролі ў гульні, каб ніхто не крыўдзіўся. Лічылкі садзейнічаюць выпрацоўцы выразнага і правільнага вымаўлення, вылучэння гукаў і літар, выпрацоўцы арфаграфічных навыкаў і інш. Лічылкі ў залежнасці ад адукацыйных задач можна прымяняць на ўсіх этапах урока. Напрыклад, лічылку можна выкарыстаць як гульнявы прыём на этапе праверкі дамашняга задання: выбраны вучань чытае лічылку і вызначае вучня, які будзе адказваць дамашняе заданне. Далей, падчас урока тэкст лічылкі можна выкарыстаць у якасці моўнага матэрыялу ў адпаведнасці з тэмай і задачамі вучэбнага занятку, напрыклад: падзел слоў на склады, вызначэнне націску ў словах, пэўных арфаграм і інш.

Скорагаворка – фальклорны твор, які пабудаваны на спалучэнні гукаў, якія спецыяльна перашкаджаюць хутка і выразна вымаўляць словы. Асабліва карысна выкарыстоўваць скорагаворкі на ўроках навучання грамаце для развіцця чысціні вымаўлення, развіцця артыкуляцыйных навыкаў, ліквідацыі недахопаў вуснага маўлення дзяцей [1, с. 45]. Скорагаворкі можна выкарыстоўваць таксама на любым этапе ўрока. У пачатку ўрока гэты матэрыял будзе садзейнічаць падрыхтоўцы маўленчага апарату дзіцяці, узнаўленню артыкуляцыйнага вывучаных гукаў, на этапе вывучэння новага матэрыялу настаўнік можа прапанаваць выканаць з дапамогай люстэрка наступнае заданне: звярнуць увагу на

артыкуляцыю цвёрдага і мяккага гукаў адной і той жа літары. Вучні ўбачаць, як змяняюцца органы маўлення, якое становішча набываюць язык, губы, мяккае нёба. Напрыклад: [л] і [л'] або параўноўвае артыкуляцыю зацвярдзелых гукаў беларускай мовы [р], [ч] з гукамі рускай мовы [р'], [ч']. Пасля гэтага будзе карысным пазнаёміцца з новымі гукамі ў скорагаворцы.

Чыстагаворкі таксам садзейнічаюць выпрацоўцы дыкцыі, маўленчых навыкаў вучняў, іх варта ўключаць у маўленчыя размінкі. Вучням можна прапанаваць наступнае заданне: «Дапоўніце словы чыстагаворкі неабходным спалучэннем»:

-аў-аў-аў – сёння вельмі рана ўстаў.

-оў-оў-оў – па грыбы ў лес пайшоў.

-еў-еў-еў – пад кусточкам я прысеў.

О-оў-оў-оў – шмат лісічак там знайшоў.

Чыстагаворкі і скорагаворкі на ўроках беларускай мовы выкарыстоўваюцца ў якасці хвілінак чыстапісання. У залежнасці ад мэты чыстапісання, адукацыйных задач урока можна прывесці ў якасці прыкладу наступныя выразы: Каток нітак клубок закаціў у куток. Прытупіў пілу Піліп – пілаваў палена з ліп. Твая маці і мая маці пяклі булкі ў адной хаце і інш. На этапе замацавання, паўтарэння гэты матэрыял таксама можа саслужыць добрую службу, паколькі выконвае ролю не толькі займальнага, але і вучэбнага матэрыялу.

Праца з загадкамі накіравана на развіццё ў вучняў уменняў адгадаць загадкі, вызначаць істотныя прыкметы загадкі, па якіх яе можна адгадаць, выкарыстоўваючы пры гэтым розныя віды працы. На адным уроку загадка можа выкарыстоўвацца для выдзялення патрэбнага гука, які чуецца ў пачатку адгадкі; на другім уроку загадкі можна выкарыстаць для таго, каб зацікавіць дзяцей тэмай урока, або наблізіць іх да адгадкі, пра што ці каго будзе ісці гаворка ў тэксце; на трэцім – 3-4 загадкі загадваюцца замест фізкультхвілінкі. Праца з загадкамі, у залежнасці ад выбраных настаўнікам дадатковых заданняў, пашырае слоўнікавы запас вучняў, развівае маўленчыя і арфаграфічныя навыкі і інш. Акрамя таго, праца з загадкамі дапамагае вырашаць настаўніку важныя выхаваўчыя задачы. Напрыклад, пры вывучэнні тэмы «Назоўнік» можна прымяніць гульнявы прыём з выкарыстаннем загадак (гульня «Лато»). Клас дзеліцца на тры каманды, якім раздаюцца карткі з выявамі загаданых аб'ектаў. У мяшэчак кладуцца карткі з тэкстамі загадак. Кожная каманда па чарзе выцягвае карткі. Трэба знайсці малюнак-адгадку. Перамагае тая каманда, вучні якой першымі запоўняць картку. Такі прыём дапамагае вырашыць не толькі адукацыйныя задачы, але і садзейнічае

згуртаванню дзіцячага калектыву, фарміраванню камунікатыўных навыкаў. Галоўная функцыя выкарыстання загадак – развіваць у вучняў мастацка-вобразнае мысленне, пашыраць круггляд, трэніраваць памяць, прывучаць да развагі і аналізу. Да таго ж, загадкі – гэта, бясспрэчна, цікавая гульня, у працэсе якой вучні спасцігаюць моўныя законы.

Увесці вучняў у гэта кола літараў і слова, гукаў і часцін мовы можна з дапамогай прыказак і прымавак, якія складаюць неацанімае багацце беларускай мовы. З паняццем «прыказка» школьнікі ўпершыню знаёмяцца на ўроках літаратурнага чытання ў 2-ім класе, дзе прыказкі і прымаўкі разглядаюцца як адзін з жанраў вуснай народнай творчасці. Аднак працу з прыказкамі мэтазгодна пачынаць ужо ў 1-м класе, у перыяд навучання грамаце. Выкарыстоўваць прыказкі можна пры знаёмстве дзяцей з кожным новым гукам і яго літарай.

Методыка вывучэння прыказак на ўроках літаратуры знайшла сваё належнае адлюстраванне ў шматлікіх метадычных распрацоўках, таму няма патрэбы яшчэ раз спыняцца на гэтым пытанні. Звернем увагу на тое, як удалейшым, на аснове засвоенага вучнямі на гэтых уроках матэрыялу, працягваць сістэматычную работу над прыказкамі як ілюстрацыйным моўным матэрыялам на занятках па беларускай мове. Варта ўзгадаць некаторыя формы работы з прыказкамі і прымаўкамі, якія можна выкарыстоўваць, зыходзячы з мэт і задач урока, яго структуры: знаходжанне прыказкі ці прымаўкі з адпаведнай часцінай мовы, антонімамі, сінонімамі і г.д.; выдзяленне арфаграм; пісьмо з каменціраваннем; каліграфічная работа; запіс прыказкі (прымаўкі) па памяці і г.д. Эфектыўны і цікавы вучням такі варыянт працы з прыказкамі і прымаўкамі, які спрыяе развіццю мыслення і мовы, як прымаўка ці прыказка наадварот, дзе да кожнага слова падбіраецца сэнсавы антонім (гора – шчасце, распач – радасць: Дзе гора, там і распач. – Дзе шчасце, там і радасць; дрэнны – добры, пасеў – узыход: Дрэннаму пасеву дрэнны і ўзыход. – Добраму ўраджаю добрая і ўборка). Вучням можна прапанаваць такі варыянт работы, калі яны павінны аднавіць прыказку па двух словах (дзеясловах, назоўніках, прыметніках): птушка – дзеці (Птушка рада вясне, а дзеці маці), галава – ногі (За дурной галавой і нагам неспакой).

Стварэнне тэматычных набораў прыказак і прымавак дапамогуць у вывучэнні пэўных раздзелаў, тэм курса беларускай мовы ў пачатковых класах, напрыклад: цвёрдыя і мяккія зычныя, гук і літара «Ц, ц»: Гаманіць – галава не баліць; правапіс апострафа: Дзе здароўе, там і прыгажосць; правапіс галосных: о, э – а: Добры жарт дружбы не рушыць; е, ё, – я: Вецер гора не знясе; вывучэнне і запамінанне правапісу слоўнікавых слоў: Дождж вымачыць, а сонейка высушыць; вывучэнне часцін мовы: назоўніка (На вярбе грушы не растуць), дзеяслова (Лёгка кінуць, але цяжка падняць.), прыметніка (З вялікага грому малы дождж бывае.) і інш. [3]. Асабліваю цікавасць у вучняў малодшых

класаў выклікаюць такія віды працы як інсцэніраванне твора мастацкай літаратуры або ўрыўка па прыказцы, аднаўленне прыказкі з пераблытаных слоў, складанне прыказкі па тэме і інш. Цікавая форма работы – падбор прыказак і прымавак да ілюстрацыі. Спачатку вучні разглядаюць ілюстрацыю, затым ім прапануецца заданне ўспомніць як мага больш прыказак, у якіх ёсць азначаныя рэчы, напрыклад: птушкі, кошкі і г.д. (Усякай птушцы сваё гняздо міла. Кошка мышцы не таварыш.) Варта адзначыць: калі рэгулярна, выкарыстоўваць народную мудрасць прыказак і прымавак, то эфектыўнасць як вучэбнага, так і выхаваўчага працэсу значна ўзрастае [4].

Узроставы перыяд ад 6 да 9 гадоў з'яўляецца аптымальным пераходным перыядам дзейнасці ад гульні, займальнасці да вучэння, што вельмі важна ўлічваць пры правядзенні ўрокаў беларускай мовы ў пачатковых класах. Безумоўна, прымяненне займальнага матэрыялу ў выглядзе прыказак і прымавак, скарагаворка і чыстагаворак, загадак розных відаў і г. д. не можа стаць асноўнай формай працы на ўроку беларускай мовы, але выкарыстанне іх у вучэбным працэсе цалкам мэтазгодна. Такім чынам, выкарыстанне займальнага матэрыялу ў спалучэнні з рознымі прыёмамі, метадамі і сродкамі навучання садзейнічае актывізацыі пазнавальнай дзейнасць вучняў. Выкарыстанне займальнага матэрыялу на ўроках беларускай мовы ў пачатковых класах – гэта своеасаблівы імпульс да імкнення авалодвання беларускай мовай.

Літаратура

1. Буторына, І. А. Літаратурнае чытанне ў 2-м класе : вучэб.-метад. дапам. для настаўнікаў устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання / І. А. Буторына. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2012. – 232 с.
2. Вучэбныя праграмы для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай мовай навучання. I–IV класы / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь. – Мінск : НІА : Аверсэв, 2017. – С. 37, С. 158.
3. Самойла, А. І. Варыянты работы з прыказкамі і прымаўкамі ў пачатковых класах / А. І. Самойла // Альтэрнант – 2013 [Электронны рэсурс] – 2011. – Рэжым доступа: <https://conf.grsu.by/alternant/index-251.htm>. – Дата доступа: 04.03.2018.
4. Якалцэвіч, М. А. Пра выкарыстанне прыказак на ўроках мовы / М. А. Якалцэвіч // Канцэптуальныя падыходы да рэалізацыі філалагічнай адукацыі ў школе і ВНУ: мат-лы рэсп. навук.-практ. канф., прысвеч. 80-годдзю праф. Зарэцкай (Ляшук) Веры Якаўлеўны, Брэст, 14 лістап. 2013 г. / Брэсц. дзярж. ун-т імя А.С. Пушкіна; рэдкал.: З.П. Мельнікава [і інш.]; пад агул. рэд. У.А. Сенькаўца. – Брэст : БрДУ, 2015. – С. 273-277.